

International Congress on Tourism, Culture and Economy (ITEC24) 8-10 May 2024/ Skopje, North Macedonia

TIKA

ITEC'24

International Congress Tourism, Economy and Culture

08-10

MAY 2024

SKOPJE, NORTH MACEDONIA

ISBN: **978-625-6497-47-4**

ISSUED: **27/09/2024**

by Sivas Cumhuriyet University Publishing

**ITEC' 24 INTERNATIONAL CONGRESS ON TOURISM,
CULTURE AND ECONOMY**

8-10 May 2024/ Skopje, North Macedonia

FULL TEXT PAPERS BOOKS

Edited by

Prof. Dr. Hakan KOÇ

Assoc. Prof. Dr. Liza Alili SULEJMANI

ISBN: **978-625-6497-47-4**

ISSUED: **27/09/2024**

by Sivas Cumhuriyet University Publishing

ITEC' 24 INTERNATIONAL CONGRESS ON TOURISM, CULTURE AND ECONOMY

8-10 May 2024/ Skopje, North Macedonia

EDITORS

Prof. Dr. Hakan KOÇ

Assoc. Prof. Dr. Liza Alili SULEJMANI

Total Number of Full Text Papers: **53**

***Türkiye, Macedonia, Romania, Kosovo, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Philippines,
Pakistan, Morocco, Portugal, China, Uzbekistan, Bosnia-Herzegovina,
Cyprus, Italy, Switzerland, Moldova, Algeria, England, Indonesia, India,
America, Georgia***

EVALUATION PROCESS

All submissions have undergone a double-blind peer review process

HONORARY BOARD

Prof. Dr. Alim Yıldız
Prof. Dr. Lüfti Sunar

Rector of Sivas Cumhuriyet University
Rector of International Balkan University

SCIENTIFIC BOARD

Prof. Dr. Mustafa Gülmez
Prof. Dr. Hakan Koç
Prof. Dr. Bülent Aksoy
Prof. Dr. Ahmet Atasoy
Prof. Dr. Alla Levitskaia
Prof. Dr. Alla Levitskaia
Prof. Dr. Aybala Aksoy
Prof. Dr. Ayla Yıldız
Prof. Dr. Burçin Çetin Çetinsöz
Prof. Dr. Cihan Çobanoğlu
Prof. Dr. Cristian C. Popescu
Prof. Dr. Dejan Metodijeski
Prof. Dr. Ekrem Tufan Çanakkale
Prof. Dr. Emel Yarimoğlu
Prof. Dr. Emrah Özkul
Prof. Dr. Erdem Yavuz
Prof. Dr. Felicetta Iovino
Prof. Dr. Gurel Cetin
Prof. Dr. Gülay Ercins
Prof. Dr. İrfan Yazıcıoğlu
Prof. Dr. Kadir Karatekin
Prof. Dr. Kenan Güllü
Prof. Dr. Laura Diaconu Maxim
Prof. Dr. Lobont Oana
Prof. Dr. Lokman Turan
Prof. Dr. Meral Yılmaz
Prof. Dr. Muammer Mesci
Prof. Dr. Muhammet Ruhut
Prof. Dr. Nilüfer Negiz
Prof. Dr. Nouredine Belhsen
Prof. Dr. Onur Köksal
Prof. Dr. Osman Emin
Prof. Dr. Ömer Faruk Sönmez
Prof. Dr. Özlem Pelin Can
Prof. Dr. Özlem Sertkaya Doğan
Prof. Dr. Raşit Koç
Prof. Dr. Ruth Sabina Francis
Prof. Dr. Savica Dimitrievska
Prof. Dr. Sevinç Üçgül
Prof. Dr. Snezhana Bilic
Prof. Dr. Şenol Çavuş
Prof. Dr. Tuna Uslu
Prof. Dr. Vehbi Ünal
Prof. Dr. Violeta Madzhova
Prof. Dr. Wasima Shehzad

Sivas Cumhuriyet University
Sivas Cumhuriyet University
Gazi University
Mersin University
Comrat State Universitesi
Komrat State University
Kastamonu University
Sivas Cumhuriyet University
Alanya University
South Florida University
Alexandru Ioan Cuza Iasi University
Goce Delcev İştip University
Onsekiz Mart University
Yaşar University
Kocaeli University
Erzincan Binali Yıldırım University
Glion Institute of Higher Education
Istanbul University
Sivas Cumhuriyet University
Ankara Hacı Bayram Veli University
Kastamonu University
Kayseri Erciyes University
Alexandru Ioan Cuza Iasi University
Ramona Timisoara Batı University
International Balkan University
Sivas Cumhuriyet University
Düzce University
Yaşar Kilis 7 Aralık University
Süleyman Demirel University
Tangier National Sch. of Busi.&Mana.
Selçuk University
Aziz Kiril and Metodiy University
Tokat Gaziosmanpaşa University
Sivas Cumhuriyet University
Istanbul University
University of Tetova
Taylor University
International Balkan University
Erciyes University
International Balkan University
Sakarya Applied Sciences University
Fenerbahçe University
Sivas Cumhuriyet University
International Balkan University
Air University

Prof. Dr. Xianglan Chen	Beijing Language and Culture University
Prof.Dr. Erol Duran	Çanakkale Onsekiz Mart University
Prof.Dr. Selahattin Yavuz	Erzincan Binali Yıldırım University
Assoc. Prof. Dr. Ali Solunoğlu	Balıkesir University
Assoc. Prof. Dr. Ceyda Şataf	Süleyman Demirel University
Assoc. Prof. Dr. Filiz Arslan	Akdeniz University
Assoc. Prof. Dr. Ilkay Yılmaz	Başkent University
Assoc. Prof. Dr. Irma Dedić	Dzemaal Bijedic University Of Mostar
Assoc. Prof. Dr. İlkey Noyan Yalman	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr. Mustafa Işkın	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr. Nur Undey	Istanbul Medipol University
Assoc. Prof. Dr. Ozan Çatır	Uşak University
Assoc. Prof. Dr. Sibel Akgün	Sakarya University
Assoc. Prof. Dr. Veldin Ovcina	Mostar Dzemaal Bijedic University
Assoc. Prof. Dr. Wai Mun Lim	Plymouth University
Assoc. Prof. Dr. Yudum Görmüş	Kiril Methodiy University
Assoc. Prof. Dr. Zuhrem Yaman	Selçuk University
Assoc. Prof. Dr.Ahmed Menevşeoğlu	Ağrı İbrahim Çeçen University
Assoc. Prof. Dr.Aktolkin Abubakirova	Hoca Ahmet Yesevi Kazak-Türk University
Assoc. Prof. Dr.Aydın Ünal	Sinop University
Assoc. Prof. Dr.Burcu Gülsevil Belber	Nevşehir Hacı Bektaş Veli University
Assoc. Prof. Dr.Dilek Şahin	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Duran Cankül	Eskişehir Osmangazi University
Assoc. Prof. Dr.Emre Hastaoğlu	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Emrullah Erul	İzmir Katip Çelebi University
Assoc. Prof. Dr.Gizem Özgürel	Balıkesir University
Assoc. Prof. Dr.Gül Eser	Marmara University
Assoc. Prof. Dr.Hacı Mehmet Yıldırım	Çanakkale Onsekiz Mart University
Assoc. Prof. Dr.Hakan Tuna	Abant İzzet Baysal University
Assoc. Prof. Dr.Halil İbrahim Kaya	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.İbrahim Tuğkan Şeker	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.İlkay Noyan Yalman	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Levent Aksu	Balıkesir University
Assoc. Prof. Dr.Liza Alili Sulejmani	International Balkan University
Assoc. Prof. Dr.Luljeta Sadiku	International Balkan University
Assoc. Prof. Dr.Meltem Nene Keklik	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Muhammad Faisal Malik	Ghazi University Dera Ghazi Khan
Assoc. Prof. Dr.Murat Yusuf Önem	International Balkan University
Assoc. Prof. Dr.Mustafa Işkın	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Sebahattin Yiğit Bozkurt	Kıbrıs Bilim University
Assoc. Prof. Dr.Seden Doğan	South Florida University
Assoc. Prof. Dr.Selman Ablak	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Serkan Türkmen	Çanakkale Onsekiz Mart University
Assoc. Prof. Dr.Şebnem Özdemir	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Şebnem Zorlutuna	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Şerife Merve Koşaroğlu	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Şükran Karaca	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Uğur Uğur	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Ülkü Yancı	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Yalçın Yalman	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Yuliya Oguz	Hertfordshire Business School University
Assoc. Prof. Dr.Züleyhan Baran	Düzce University
Assoc. Prof. Dr Assoc. Prof. Dr. Viktorija Mangaroska	International Balkan University

Assoc. Prof. Dr Aysun Demirez	International Balkan University
Assoc. Prof. Dr Dönüş Çiçek	Anadolu University
Assoc. Prof. Dr Düriye Toprak	Burdur Mehmet Akif Ersoy University
Assoc. Prof. Dr Gabriela Iordachescu	Tuna De Jos University
Assoc. Prof. Dr. Gül Banu Duman	Sarsen Amanzholov Kazakistan University
Assoc. Prof. Dr. Igballe Miftari-Fetishi	International Balkan University
Assoc. Prof. Dr. Işıl Arıkan Saltık	Muğla Sıtkı Koçman University
Assoc. Prof. Dr. Mihai-Bogdan Petrisor	Alexandru Ioan Cuza Iasi University
Assoc. Prof. Dr. Nicoleta Mihaela	Doran Craiova University
Assoc. Prof. Dr. Oliver Filiposki	Goce Delcev İştip University
Assoc. Prof. Dr. Özge GÜDÜ Demirbulat	Balıkesir University
Assoc. Prof. Dr. Rabia Bölükbaş	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr. Reyhan Gökben Saluk	Kazakh-British Technical University
Assoc. Prof. Dr. S.H. Hengky	Prasetiya Mandiri Maritime Institute
Assoc. Prof. Dr. Selviye Thaci	University of Tetovo
Assoc. Prof. Dr. Şenay Güngör	Nevşehir Hacı Bektaş Veli University
Assoc. Prof. Dr. Venet Shala	Ukshin Hoti University
Assoc. Prof. Dr. Yılmaz Seçim	Necmettin Erbakan University
Assoc. Prof. Dr. Zührem Yaman	Selçuk University
Assoc. Prof. Dr Zülkif Dağlı	Governorship of Çorum
Assist. Prof. Dr. Andrijana Bojadzievska Danevska	International Balkan University
Assist. Prof. Dr. Fatma Emiroğlu	Aydın Giresun University
Assist. Prof. Dr. Gül Nur Demiral	Manisa Celal Bayar University
Assist. Prof. Dr. Gürkan Fırat Saylan	Giresun University
Assist. Prof. Dr. Haşim Çapar	Dicle University
Assist. Prof. Dr. Marija Stevkovska	International Balkan University
Assist. Prof. Dr. Marijana Klemenchich	International Balkan University
Assist. Prof. Dr. Nevzat Balıkçioğlu	Cumhuriyet University
Assist. Prof. Dr. Ozlem Kurt	International Balkan University
Assist. Prof. Dr. Refide Şahin	International Balkan University
Assist. Prof. Dr. Sezen Ismail	International Balkan University
Assist. Prof. Dr. Afitap Bulut	Zonguldak Bülent Ecevit University
Assist. Prof. Dr. Ajda Baştan	Sivas Cumhuriyet University
Assist. Prof. Dr. Engin Dursun	Sivas Cumhuriyet University
Assist. Prof. Dr. Figen Arslan Koçkaya	Sivas Cumhuriyet University
Assist. Prof. Dr. Gizem Sultan Kaman	Eskişehir Osmangazi University
Assist. Prof. Dr. Raci Kılavuz	Sivas Cumhuriyet University
Assist. Prof. Dr. Selçuk Yasin Yıldız	Lancaster University
Assist. Prof. Dr. Sevtap Sarıoğlu Uğur	Sivas Cumhuriyet University
Assist. Prof. Dr. Zehra Gündar	Sivas Cumhuriyet University
Dr. Abdymitalip Murzakmetov	Osh State University
Dr. Ahmet Lökçe	International Balkan University
Dr. Ahmet Uğur	Algiers 2 University
Dr. Ainura Kulnazarova	Osh State University
Dr. Ainura Kulnazarova	Osh State University Kırgızistan
Dr. Alberta Tahiri	University "Haxhi Zeka" İpek
Dr. Andrijana Bojadzievska Danevska	International Balkan University
Dr. Andrijana Bojadzievska Danevska	International Balkan University
Dr. Anela Džogović	University "Haxhi Zeka" Pejë
Dr. Anil Kumar Taşkent	Westminster Uluslararası University
Dr. Anita Cucović	University "Haxhi Zeka" Pejë
Dr. Antonio Jr Etrata Santo	Tomas University
Dr. Aray Mukazhanova	Kazakh-American Free University

Dr. Diellza Misini	Ferizaj Applied Sciences University
Dr. Elena Parnadzieva Stanoevska	International Balkan University
Dr. Elena Parnadzieva Stanoevska	International Balkan University
Dr. Elsa Ramos Guarda	Polytechnic of Guarda
Dr. Emilija Todorovic	Public Secondary School For Catering&Tou.
Dr. Fernando Florim De Lemos	Esth-Ipg
Dr. Hüseyin Kaba	Taşkent Özbek Dili ve Edebiyatı University
Dr. Idriz Kovaçi	Ferizaj Applied Sciences University
Dr. Jackie Lou Raborar	Feu Diliman
Dr. Kenan Sakallı	Uşak University
Dr. Khatori Youssef	Ibn Tofail University
Dr. Laura Toktarbekova	Londra University
Dr. Marigona Geci	Priştine University
Dr. Mehmet Kabacık	Ordu University
Dr. Merita Begolli Dauti	University "Haxhi Zeka" Pejë
Dr. Mustafa Sarkım	Bozok University
Dr. Okan Güven	Sivas Cumhuriyet University
Dr. Omorova Saltanat Toronbekovna	Osh Technological University
Dr. Paula Proença Guarda	Polytechnic of Guarda
Dr. Pelin Nasoz Ovalı	Istanbul University
Dr. Qiyang Yin	Taylor University
Dr. Serap Inceöz	Sivas Cumhuriyet University
Dr. Serdar Taşdemir	Çanakkale İl Sağlık Müdürlüğü
Dr. Siham El Ouahabi Tangier	National School of Business And
Managementdr. Sinan Kazancı Ss.	Üsküp Cyril Ve Methodius University
Dr. Şerife Üsküdar	Sivas İl Sağlık Müdürlüğü
Dr. Şükriye Duygu Çağma	Ştip Gotse Delçev University
Dr. Taner Akkoç	Ondokuz Mayıs University
Dr. Ümmi Muratı	Bursa Uludağ University
Dr. Zhumabaeva Dinara	Osh State University

ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Ünal Kılıç	Sivas Cumhuriyet University
Prof. Dr. Hakan Yekbaş	Sivas Cumhuriyet University
Eşbaşkan Prof. Dr. Hakan Koç	Sivas Cumhuriyet University
Eşbaşkan Assoc. Prof. Dr.Liza Alili Sulejmani	International Balkan University
Prof. Dr. Gülay Ercins	Sivas Cumhuriyet University
Prof. Dr. Vehbi Ünal	Sivas Cumhuriyet University
Prof. Dr. Snezhana Bilic	International Balkan University
Prof. Dr. Savica Dimitrievska	International Balkan University
Prof. Dr. Violeta Madzhova	International Balkan University
Assoc. Prof. Dr.Mustafa Işkın	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Murat Yusuf Önem	International Balkan University
Assoc. Prof. Dr.Emre Hastaoğlu	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Halil İbrahim Kaya	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Luljeta Sadiku	Uluslararası Balkan University
Assoc. Prof. Dr.Aktolkin Abubakirova	Hoca Ahmet Yesevi Kazak-Türk University
Assoc. Prof. Dr.Şebnem Zorlutuna	Sivas Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr.Seden Doğan	South Florida University
Assoc. Prof. Dr.Nene Meltem Keklik	Sivas Cumhuriyet University
Assist. Prof. Dr. Hilal Erturhan Işkın	Sivas Cumhuriyet University

Assist. Prof. Dr. Rabia Bölükbaş	Sivas Cumhuriyet University
Dr. Andrijana Bojadzievska Danevska	International Balkan University
Dr. Elena Parnadzieva Stanoevska	International Balkan University
Dr. Ahmet Lökçe	International Balkan University
Dr. Ekrem Destanov	International Balkan University
Research Assistant Şefahat Taşçı	Sivas Cumhuriyet University
Research Assistant Banu İsmaili	International Balkan University
Research Assistant Furkan Atasoy Karacabey	Sivas Cumhuriyet University
Research Assistant Berna Beyoğlu	International Balkan University
Research Assistant Gülsüm Akpınar	Sivas Cumhuriyet University
Research Assistant Muhammed Özden	Erzincan Binali Yıldırım University
Lecturer Serap İnceöz	Sivas Cumhuriyet University
Lecturer Ünalcan Kutal	Malatya Turgut Özal University

SECRETARIAT

Research Assistant Furkan Atasoy Karacabey	Sivas Cumhuriyet University
Research Assistant Şefahat Taşçı	Sivas Cumhuriyet University
Research Assistantbanu İsmaili	International Balkan University
Research Assistant Berna Beyoğlu	International Balkan University
Research Assistant Gülsüm Akpınar	Sivas Cumhuriyet University
Research Assistant Muhammed Özden	Erzincan Binali Yıldırım University
Lecturer Ünalcan Kutal	Malatya Turgut Özal University

CONTENTS			
1	TÜRKİYE’DE EKONOMİK KRİZ VE KRİZ MODELLERİNİN ANALİZİ ANALYSIS OF ECONOMIC CRISIS AND CRISIS MODELS IN TURKEY	Levent Aksu	1-23
2	IMPACT OF PROPERTY RIGHTS ON FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN THE WESTERN BALKANS: A CONSTITUTIONAL PERSPECTIVE AND ECONOMIC IMPLICATIONS	Abil Baush Emir Kurtishi	24-33
3	MUHASEBE HATA VE HİLE İLE ETİK ARASINDAKİ İLİŞKİ THE RELATIONSHIP BETWEEN ACCOUNTING ERRORS AND TRICKS AND ETHICS	Ergun SELÇUK	34-40
4	THE BEST TOURISM VILLAGES INITIATIVE: A REVIEW ON THE CURRENT SITUATION IN TÜRKİYE	Gizem Özgürel Özge Güdü Demirbulat	41-53
5	POTENTIAL RISKS OF PEST CONTROL IN HOSPITALITY INDUSTRY	Nene Meltem Keklik	54-60
6	GASTRO-GELİŞİME GİDEN YOL: YARATICI ŞEHİRLER AĞI VE UNESCO YARATICI ŞEHİRLER ULUSAL LİSTESİNDEKİ BALIKESİR/TÜRKİYE THE ROAD TO GASTRO-DEVELOPMENT: A RESEARCH ON BALIKESİR, A CANDIDATE TO BECOME A CITY OF CREATIVE GASTRONOMY	Gizem Özgürel	61-72
7	COĞRAFİ İŞARET TESCİLLİ YEREL BİR ÜRÜN: SİVAS PASTIRMASI A LOCAL PRODUCT WITH GEOGRAPHICAL INDICATION: SİVAS PASTIRMA	Gülsüm AKPINAR Hakan KOÇ	73-87
8	REDEFINING TOURISTIC EXPERIENCE: SUSTAINABLE TOURISM THROUGH INNOVATIVE ACCOMMODATION APPROACHES WITH BIO-3D TECHNOLOGY	Zuleyhan BARAN	88-93
9	AN EXAMINATION OF DIFFERENT APPROACHES TO FOOD RESCUE OPERATIONS AMONG COUNTRIES	Emre HASTOĞLU Şefahat TAŞCI	94-100

10	OTEL İŞLETMELERİ OLUMSUZ ÇEVİRİMİÇİ YORUMLARI NASIL YÖNETİYOR? HOW ARE HOTEL BUSINESSES MANAGING NEGATIVE ONLINE REVIEWS?	Ozan ÇATIR Bahattin HAMARAT Kenan SAKALLI	101-111
11	TÜRKİYE'DE SAĞLIK HİZMETLERİ İHRACATI VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ RELATIONSHIP BETWEEN HEALTH SERVICES EXPORTS AND ECONOMIC GROWTH IN TURKEY	İlkay NOYAN YALMAN Nevzat BALIKÇIOĞLU	112-118
12	SİVAS'A ÖZGÜ MEYVELER VE KANGAL KOYUN SÜTÜNDEN DONDURMA ÜRETİMİ VE OPTİMİZASYONU ICE CREAM PRODUCTION AND OPTIMIZATION FROM SİVAS SPECIFIC FRUITS AND KANGAL SHEEP'S MILK	Bayram ALTINTAŞ	119-124
13	OSMANLI'DA BAHARATLARIN TATLILARDA KULLANIMI THE USE OF SPICES IN DESSERTS IN THE OTTOMAN EMPIRE	Beyza Nur İLHAN AKYEL Emre HASTAOĞLU Şefahat EYCE	125-129
14	THE PLACE OF YOZGAT FOODS IN THE FOOD MEMORY OF INDIVIDUALS	Emine ARSLAN Mehmet KABACIK	130-144
15	İTALYA MUTFAK KÜLTÜRÜNE BİR BAKIŞ AN OVERVIEW OF ITALY CULINARY CULTURE	Soner BEŞCANLAR	145-152
16	GASTRONOMİDE DİJİTALLEŞME ve TEKNOLOJİ KABUL MODELİ DIGITALISATION AND TECHNOLOGY ACCEPTANCE MODELIN GASTRONOMY	Soner BEŞCANLAR	153-163
17	TÜRKİYE'DE EKONOMİK BİR FAALİYET OLARAK TURİZM ve İSTİHDAM TOURISM AS AN ECONOMIC ACTIVITY AND EMPLOYMENT IN TÜRKİYE	Özlem SERTKAYA Doğan	164-175
18	eWOM IN THE DIGITAL AGE: A COMPREHENSIVE REVIEW OF SOCIAL MEDIA IMPACT	Najlae BENMILOUD Youssef KHATORI	176-184
19	ÇEVRE DOSTU ÜRÜNLERE YÖNELİK BİLGİ, GÜVEN VE DAVRANIŞ İLİŞKİSİ THE RELATIONSHIP BETWEEN KNOWLEDGE, TRUST AND BEHAVIOR TOWARDS ENVIRONMENTALLY FRIENDLY PRODUCTS	Uğur UĞUR	185-189

20	DRAGİ MİHAYLOVSKİ'NİN “KEŞİŞİN ÖLÜMÜ” ADLI ROMANINDAKİ HÜMANİST BAKIŞ AÇISI THE HUMANISTIC ASPECTS IN THE NOVEL “THE DEATH OF THE MONK” BY DRAGHI MIHAJLOVSKI	Ivana Koteva	190-194
21	CULTURAL TOURISM AS FACTOR FOR DEVELOPMENT OF THE BUILDINGS AT THE CULTURAL ROUTE IN SKOPJE	Viktorija MANGAROSKA	195-202
22	CLIMATE CHANGE CROSSROADS: LOSING OR PRESERVING NEVSEHIR’S LOCAL CUISINE	Gamze Coban Yildiz Onur Sevket Yildiz	203-211
23	BARİSTA (KAHVE BAR GÖREVLİSİ) OLARAK GÖREV ALAN ÇALIŞANLARIN MESLEĞE YÖNELİK TUTUMLARININ BELİRLENMESİ: ANTALYA ÖRNEĞİ DETERMINING THE ATTITUDES OF EMPLOYEES WORKING AS BARISTAS (COFFEE BAR ATTENDANTS) TOWARDS THE PROFESSION: ANTALYA EXAMPLE	Filiz ARSLAN	212-218
24	TURKISH CUISINE CULTURE FROM THE PERSPECTIVE OF GASTRONOMY TOURISM: A METAPHOR STUDY	Zührem YAMAN Onur KÖKSAL	219-230
25	CULINARY CULTURE OF ÇAYKARA DISTRICT AND ITS CHANGE IN THE HISTORICAL PROCESS	Rabia BÖLÜKBAŞ Sultan KAMAN İrfan YAZICIOĞLU	231-236
26	TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES: TOURISM INDUSTRY	Onur KÖKSAL Zührem YAMAN Beyza Nur ZORLU	237-241
27	SESSİZ İSTİFA İLE İLGİLİ ULUSAL DİZİNLERDE YAYINLANAN BİLİMSEL ÇALIŞMALARA YÖNELİK BİR İÇERİK ANALİZİ A CONTENT ANALYSIS OF SCIENTIFIC STUDIES PUBLISHED IN NATIONAL INDEXES RELATED TO QUIET QUITTING	Sevtap SARIOĞLU UĞUR	242-250
28	DİJİTAL GASTRONOMİ KAVRAMI VE UYGULAMALARI HAKKINDA LİTERATÜR İNCELEMESİ A LITERATURE REVIEW ON THE CONCEPT AND APPLICATIONS OF DIGITAL GASTRONOMY	Samuray Hakan BULUT	251-257
29	ROBOT TEKNOLOJİLERİNİN TURİZM SEKTÖRÜNE YANSIMALARI REFLECTIONS OF ROBOT TECHNOLOGİES ON THE TOURISM SECTOR	Didem BILDIRCİNGİL Kenan GÜLLÜ	258-267

30	<p>TURİZM İŞLETMELERİNİN TEKNOLOJİ KABUL MODELİ KULLANILARAK FİJİTAL PAZARLAMA TEKNOLOJİLERİNE YÖNELİK TUTUMLARININ BELİRLENMESİ</p> <p>DETERMINING THE ATTITUDE TOWARDS PHYGITAL MARKETING TECHNOLOGIES BY USING THE TECHNOLOGY ACCEPTANCE MODEL IN TERMS OF TOURISM BUSINESSES</p>	<p>Kenan GÜLLÜ Didem AŞAR Hatice TÜFEK</p>	268-277
31	<p>UNESCO YAŞAYAN DEĞERLER EĞİTİMİ PROGRAMI BAĞLAMINDA ZİYARETÇİ YORUMLARININ İNCELENMESİ: TARAKLI ÖRNEĞİ</p> <p>EXAMINING VISITOR COMMENTS IN THE CONTEXT OF UNESCO LIVING VALUES EDUCATION PROGRAM: THE EXAMPLE OF TARAKLI</p>	<p>Selçuk YÜCESOY Ebru DÜŞMEZKALENDER Yunus ÖZHASAR</p>	278-286
32	<p>TÜRKÇE ANADİLİNİN KUZEY MAKEDONYA TÜRKLERİNİN KİMLİKLERİ ÜZERİNE ETKİLERİ</p> <p>EFFECTS OF TURKISH MOTHER TONGUE ON THE IDENTITY OF MACEDONIAN TURKS</p>	<p>Sibel AKGÜN</p>	287-296
33	<p>GÖSTERGEBİLİMSEL ANALİZ YÖNTEMİYLE KAPADOKYA BÖLGESİNDEKİ BUTİK OTEL REKLAMLARININ İNCELENMESİ</p> <p>ANALYSIS OF BOUTIQUE HOTEL ADVERTISEMENTS IN CAPPADOCIA REGION USING SEMIOTIC ANALYSIS METHOD</p>	<p>Burcu Gülsevil BELBER Selcen BALKI</p>	297-310
34	<p>EXPLORING THE RELATIONSHIP BETWEEN SNOW AND WINTER TOURISM: A BIBLIOMETRIC INSIGHT</p>	<p>Furkan Atasoy KARACABEY Hakan KOÇ Tunahan PEKDEMİR</p>	311-321
35	<p>TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRENEN KAZAK ÖĞRENCİLERİN YAZMA BECERİLERİNDE GÖRÜLEN HATALAR: ÖSKEMEN ÖRNEĞİ</p> <p>ERRORS OBSERVED IN THE WRITING SKILLS OF KAZAKH STUDENTS LEARNING TURKISH: EXAMPLE OF OSKEMEN</p>	<p>Gül Banu DUMAN</p>	322-335
36	<p>KAZAKLARIN TÜRKÇEYE İLGİ DUYMALARINDA VE TÜRKÇEYİ ÖĞRENMELERİNDE TÜRK DİZİLERİNİN ROLÜ</p> <p>THE ROLE OF TURKISH TV SERIES IN MAKING KAZAKHS INTERESTED AND INVOLVED IN LEARNING TURKISH</p>	<p>Aray MUKAZHANOVA</p>	336-348

37	TÜRKİYE'DE YEŞİL ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ ÜZERİNE ÇALIŞILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF POSTGRADUATE THESES ON GREEN ORGANIZATIONAL BEHAVIOR IN TURKEY	Zeynep Ekmekçi Gökhan İlhan	349-361
38	KUZEY MAKEDONYA İŞGÜCÜ SERMAYESİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME AN EVALUATION ON LABOUR CAPITAL IN NORTH MACEDONIA	Hilal ERTURHAN IŞKIN	362-367
39	ÇALIŞANLARIN ÖRGÜTSEL BAĞLILIK VE MOTİVASYON DÜZEYLERİNİN İŞLETMELER İÇİN ÖNEMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME AN EVALUATION ON THE IMPORTANCE OF EMPLOYEES' ORGANISATIONAL COMMITMENT AND MOTIVATION LEVELS FOR BUSINESSES	Melike KOÇ Hilal Erturhan IŞKIN	368-376
40	ORTAOKUL TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTABINDA SOMUT KÜLTÜREL MİRAS TANGIBLE CULTURAL HERITAGE IN THE SECONDARY SCHOOL HISTORY OF REVOLUTION OF THE REPUBLIC OF TÜRKİYE AND ATATÜRKISM COURSEBOOK	Arzu CANTÜRK Selman ABLAK	377-388
41	MODIFICATION AND VALORIZATION OF CULTURAL HERITAGE IN THE FUNCTION OF TOURISM DEVELOPMENT	Emilija Todorovic Dejan Metodijeski Oliver Filiposki	389-394
42	TÜRKİYE'DE TURİZM GELİRLERİ İLE REEL EFEKTİF DÖVİZ KURU VE ENFLASYON ARASINDAKİ İLİŞKİ THE RELATIONSHIP BETWEEN TOURISM REVENUES AND REAL EFFECTIVE EXCHANGE RATE AND INFLATION IN TURKEY	İlkay NOYAN YALMAN Şerife Merve KOŞAROĞLU	395-401
43	JAPONYA'NIN TURİSTİK ÖĞELERİ TOURISTIC ELEMENTS OF JAPAN	Kübra CEYLAN Mustafa IŞKIN	402-405
44	ÜSKÜP FRANSIZ KONSOLOSLUĞU FRENCH CONSULATE OF SKOPJE	Okan GÜVEN	406-417
45	ÜSKÜP'TEKİ İTALYA KONSOLOSLUĞU VE FAALİYETLERİ ITALIAN CONSULATE IN SKOPJE AND ITS ACTIONS	Okan GÜVEN	418-425

46	SİVAS'IN MEŞHUR (BİLİNMEYEN) ZEYREK'İ: ÜRETİMİ VE ÖZELLİKLERİ ZEYREK, AN ILLUSTRIOUS (UN)KNOWN FROM SIVAS: PRODUCTION AND PROPERTIES	Tuğba DEDEBAŞ Meryem GÖKSEL SARAÇ Özlem Pelin CAN	426-430
47	ET ÜRÜNLERİNDE DUYUSAL BİR KUSUR: ISITILMIŞ LEZZET A SENSORY DEFECT IN MEAT PRODUCTS: WARMED-OVER FLAVOR	Meryem GÖKSEL SARAÇ Tuğba DEDEBAŞ Özlem Pelin CAN	431-436
48	ENTREPRENEURSHIP AND SOCIAL ENTREPRENEURSHIP TENDENCIES OF TOURISM STUDENTS DURING AND UNDER THE INFLUENCE OF THE COVID19 PANDEMIC: THE CASE OF MUĞLA	Ata Eren ORUNLU Işıl ARIKAN SALTİK	437-439
49	DOES THE NUDGE THEORY AFFECT SOCIAL BEHAVIOR? AN EXPERIMENTAL STUDY ON CIGARETTE BUTTS	Ekrem TUFAN Furkan ÇELİK Simge Nur ÖZKAYA	440-446
50	ANTECEDENTS AND CONSEQUENCES OF TOURIST DELIGHT IN MOROCCAN GUEST HOUSES	Siham EL OUAHABI Noureddine BELHSEN	447-461
51	TÜRKİYE VE KUZEY MAKEDONYA KÜLTÜR VE TURİZM İLİŞKİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME A REVIEW ON THE CULTURAL AND TOURISM RELATIONS BETWEEN TURKEY AND NORTH MACEDONIA	Mustafa IŞKIN Muammer MESCİ	462-466
52	SİVAS'IN DEĞİŞEN YÜZÜ: MÜZELER CHANGING FACE OF SIVAS: MUSEUMS	Ebru BİLGET FATAHA	467-480
53	EDUCATION PROJECTS IN MUSEUMS AND IMPACT IN TOURISM	Dr. sc. Fatmir Hoxha	481-488
54	TÜRKİYE'DE 1992-2022 YILLARI ARASINDA SAĞLIK TURİZMİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF HEALTH TOURISM STUDIES CONDUCTED IN TURKEY BETWEEN 1992 - 2022	Sadiye Nur UZUN Enis Baha BİÇER	489-501
55	KAZAK GELENEĞİNDE KADININ CİNSİYET DURUMU	Laura TOKTARBEKOVA	497-503

Draghi Mihajlovski'nin “Keşişin Ölümü” Adlı Romanındaki Hümanist Bakış Açısı

The humanistic aspects in the novel “The Death of the Monk” by Draghi Mihajlovski

Ivana Koteva

Doktora Öğrencisi

İştup - “Gotse Delçev” Üniversitesi Filoloji Fakültesi, Okutman

ivana.koteva@ugd.edu.mk

Kuzey Makedonya

ÖZET

Yazımızın başında Makedon romanının ortaya çıkışını ve gelişimini kısaca sunarız. Devamında “Keşişin ölümü” romanının içeriği ve anlattıkları yer almaktadır.

Bu roman 2007 yılında yayımlanmıştır ve yeni Makedon edebiyatına aittir. Ancak daha uzak geçmişten, Osmanlı İmparatorluğu döneminden bir konuyu ele almaktadır.

Makalemizin temel amacı Draghi Mihajlovski'nin bu romanında temsil edilen hümanist yönleri sunmaktır. Manastır şehrinin tarihini sunan bu roman, Osmanlılar ile yerel Makedon halkı arasındaki ilk temasın yanı sıra şehrin fethedilme sürecini de anlatmaktadır. Romanın ana karakterleri keşiş Ravul ve Osmanlı ordusunun lideri Timurtaş üzerinden birbirine tamamen zıt iki medeniyet, kültürün düşünce ve eylemlerini öğreniriz. Hümanizm, insanın en erdemli, en büyük özelliği olarak, ister ulusal, ister ırksal, ister dini olsun, tüm engelleri aşmayı başarır. Romanın içeriği pek çok hümanist mesaj yaymaktadır. Timurtaş ile keşiş Ravul'un olaylara ilişkin düşünce ve görüşlerinin oldukça benzer olduğunu tespit ederiz. Hümanist bir taraf olan Makedon halkının özgürlük ve bağımsızlık mücadelesi dikkat çeker, çünkü savunma kutsal bir görevdir, hiç kimse ve hiçbir şey bunun üstünde değildir. Ancak ikisi de savaşın insanlara bir faydası olmadığını düşünür ve bunlar aracılığıyla yazar, hayattaki en büyük savaşların silah gücüyle değil, zihin gücüyle yapıldığına dair evrensel, hümanist bir mesaj vermektedir.

Anahtar kelimeler: Keşişin ölümü, keşiş Ravul, Timurtaş, Osmanlılar, hümanizm.

ABSTRACT

At the beginning of this article, we briefly present the appearance and development of the Macedonian novel. The following is the content of the novel “The death of the Monk” and what is actually told in it.

This novel was published in 2007 and belongs to the new Macedonian literature. However, it deals with a topic from the more distant past, from the period of the Ottoman Empire.

The main purpose of this article is to show the humanistic aspects represented in this novel by Draghi Mihajlovski. Presenting the history of the city of Bitola, it describes the first contact between the Ottomans and the local Macedonian population, as well as the process of conquering the city. Through the main characters of the novel, the monk Ravul and the Ottoman military leader Timurtash, we will learn the thoughts and actions of two completely opposite civilizations and cultures. But humanism, as the most virtuous, greatest human trait, manages to overcome all barriers, regardless of whether it is of a national, racial or religious nature. The content of the novel spreads many humanistic messages. We determine that Timurtaş and the monk Ravul had very similar thoughts and views about the events. The struggle for freedom and independence of the Macedonian people, which is a humanistic side, is noted, because defense is a sacred duty, no one and nothing is above it. But, they both think that war does not bring any benefit to people, and through them the writer sends a universal, humanistic message that the greatest battles in life are not fought with the power of arms, but with the power of the

Key words: The death of the Monk, the monk Ravul, Timurtash, Ottomans, humanism.

GİRİŞ

Makedon romanı, çağdaş Makedon edebiyatının özgür gelişiminin ürünüdür. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasındaki yıllarda ortaya çıkan bu tür, Makedon edebiyatının en genç edebiyat türü ünvanını alır. Günümüzde de romanı gelişir, büyür, ulusal sınırları aşar, uzak dil alanlarını fetheder ve hümanist mesajlarını aktarmaktadır. Böylece dünyanın zengin roman hazinesinin bir parçası haline gelmektedir. Makedon romanının ortaya çıkışında ve gelişmesinde en önemli rolü ilk Makedon yazarlar Slavko Yanevski, Stale Popov, Gyorgyi Abaciev ve Vlado Maleski oynamıştır.

Makedon romanı çeşitli konuları ele alır. Bu bağlamda Milan Gyurçinov “Çağdaş Makedon Edebiyatı” adlı eserinde aşağıdaki tipolojik şemayı sunmaktadır:

- A. Halkın Kurtuluş Mücadelesi ve Devrim Konusu
- B. Tarihsel konular
- C. Köy konusu
- Ç. Küçük kasaba yaşamının konusu
- D. Şehir hayatı konusu
- E. Milli varoluş konusu (Гурчинов, 1983:362-363)

Makalemizde araştırmaya konu olan “Keşişin Ölümü” adlı romanı 2007’de yayınlandı, dolayısıyla yeni Makedon edebiyatına aittir. Ancak daha uzak bir geçmişten, Osmanlı İmparatorluğu döneminden bir konu ele almaktadır. Manastır şehrinin geçmişini yani Osmanlılar tarafından fethini anlatması nedeniyle tarihi roman kategorisine girmektedir. Bu roman, tarihi boyutunun yanı sıra pek çok hümanist mesaj da içermektedir.

“İnsancıl” sıfatlarının karşılığı olarak kullanılan “humanismus” kavramı, Türkçe “insani”, insana ait, insanla ilgili, hatta bazen insana ilişkin bir veriyi, bir özelliği, bir olguyu gösteren ve genel olarak merkezini insanın oluşturduğu bir dünya görüşü veya bir düşünce yöneliminin ifadesi olarak kullanılmaktadır (Zekiyan, 2005:35). Bu düşünceden yola çıkarak Dragi Mihaylovski'nin romanındaki hümanist yönleri, yani insani olan, insanın refahı için olan her şeyi ele alacağız.

ROMANIN ÖZETİ

Dragi Mihaylovski'nin “Keşişin ölümü” adlı romanı, Manastır'ın Osmanlılar tarafından fethedilmesine odaklanarak, on dördüncü yüzyıldan kalma Makedon halkının tarihine ait temasını ele alır. Bu tarihi olayla ilgili yazılı bir belge bulunmadığından Mihaylovski, ilhamını halk sözlü geleneğinden almaktadır.

Makedonca sözlükte *diyak* kelimesi iki şekilde tanımlanmaktadır: Kutsal kişi anlamına gelen birincisinin yanı sıra, Orta Çağ'da bu terim aynı zamanda kitap yazmakla uğraşan kişileri de ifade etmektedir. (Спаскова, Белчев, 2015:152)

Romanın başında Ravul adlı keşişi, manevi babası olan Paisiy'in cenaze gününü anlatır. Onu, Manastır şehrinin yukarısındaki yoğun ormanın içinde bulunan Az. Gyorgyiya manastırının avlusuna gömürler. O zamanlar 45 yaşında olan Ravul için bu çok büyük bir kayıp olur çünkü hayatı boyunca üzüntü anlarını, sıkıntılarını, içinden çıkma anlarını birlikte geçirdiği hocası, manevi babasından ayrılır. Özellikle Osmanlı'nın Makedonya topraklarını fethettiği, her alanda büyük değişimlerin beklendiği, büyük belirsizlik ve korkuların hakim olduğu çok belirsiz bir dönemde bu kaybı yaşadığı için üzüntü duymaktadır. Bu notları çoğunlukla geceleri, mum ışığında, gözleri ağırırken, dar hücrede şiddetli soğukta yazar. 15 yaşından beri manastırda yaşar. Anne ve babası öldüğü için o zamana kadar teyzesi Mariya onunla ilgilenir.

Yazar bizi keşiş Ravul'la tanıştırdıktan sonra romanın ilerleyen bölümlerinde güçlü Türk

ordusunun lideri olan Timurtaş karakterine geçer. Genç, güçlü, hırslı, Sultan Murat'ın en iyi, en itaatkar destekçilerinden biri. Ancak onu çok dalgınken tanırız. Bir ara evini, eşini, çocuklarını, Türk yemeklerini özlemektedir. Bu alanlarda neler yaptığını, başarıların kendisi için ne anlama geldiğini düşünmektedir. Midesinde kramplar hisseder, alnını soğuk ter kaplar, ruhunda bir boşluk vardır. Ancak hemen ardından nasıl bir şeytanın içine girdiğini ve onu böyle düşünmeye ittiğini düşünür. Böyle düşünmeye hakkı olmadığını bilir ve hemen eski askeri mantığa döner.

Timurtaş'ın düşüncelerine hakim olmaya çalışan şeytan Velzevut, keşiş Ravul'a da yönelir. Manevi babasını kaybetmesinin ardından Ravul kendini kaybolmuş hisseder ve şeytan onu giderek daha fazla ele geçirmeye başlar. Gündüzleri bir şekilde manastırdaki günlük görevlerini yerine getirmeyi başarır, gecelerde ise onu alıp krallığında gezdirir, Tanrı'ya olan inancını zayıflatmak için ona baştan çıkarıcı ama uygunsuz teklifler sunar. Ve böylece, durumu iyi olmadığı anlarda, çevrilecek el yazması olmadığına, bilgiye susamış zihin kısa ve şaşkın kaldığında, kara bir ıstıraba düşer, görünmez bir boşluğa çöker. O anlarda, teyzesinin onu manastıra keşiş olarak verdiği güne lanet eder ve kaçıp tutku ve zevkle dolu güzel hayata dalmak ister.

Osmanlı ordusu Manastır şehrini ele geçirmek amacıyla Pelagonya ovası boyunca ilerler. Ancak Manastır halkı birleşerek Timurtaş liderliğindeki Türk ordusuna karşı harekete geçer. Manastır'daki meydana toplanmış 1800 Hıristiyan asker, Tolyo liderinin emirlerini dinlemektedir. Manastır halkının çok güçlü ve inatçı bir halk olduğu düşüncesiyle onlara yol gösterip cesaret vermektedir. Doğudan, batıdan, kuzeyden, güneyden gelen birçok işgalciye karşı savaşır ama asla yenilmezler.

Savunma kutsal bir vazifedir. Hiç kimse ve hiçbir şey onun üstünde değildir; ne yaşam ne de ölüm. Özellikle sebepsiz yere saldırıya uğradığında kendinizi savunmak saygı duyulması gereken bir yasadır. Kalbin söylediği ve sevdiği budur. Peki akıl ne der? Akıl bunun tam böyle olmadığını der. Hayatta, daha büyük kahramanın, katlanılmaz bir yenilginin bariz tehdidi karşısında, katlanılabilir bir barışı sağlayabilen kişi olduğu anlar olur. (Михајловски, 2007:66) Keşiş Ravul yine karanlık hücrelerinde oturur ve teyzesini ziyarete giderken Manastır'daki meydana gördüğü 1800 askeri düşünmektedir. Tolyo'nun motive edici sözlerini, mevcut ve gelecekteki durumu düşünür:

“Saf ve ilkel bir savunma çabasından çok daha fazlasına ihtiyacımız var! Çünkü saldıranlar ovardaki gezginlere değil, ne yapabileceğini, ne istediğini çok iyi bilen, büyük, güçlü, disiplinli bir orduya benzer. Tolyo'muz ya da dünyanın kara deliğine sıkışıp kalmış taşra fareleri olan bizler, büyük Kral Marko'dan daha fazlasını mı biliyoruz? Neden bizden daha çok güçlü, daha deneyimli, kendini kanıtlamış, halk tarafından daha sevilen ve takdir edilen, bizzat Allah'ın kutsadığı, yerin üstünde yerde ve göklerde yürüyen bir efsane, Timurtaş'a karşı savaşmak için ayağa kalkmadı da bir damla kan dökmeyen barış yaptı? Ama Tolyo Marko gibi değil. Tolyo'nun hiç deneyimi yok, Tolyo bir devlet adamı değil, Tolyo şöhret ve güç için yanıp tutuşan genç bir aptaldır.” (Михајловски, 2007:68)

Bu sırada şeytan Velzevut, Timurtaş'ın ruhuna yeniden yerleşir, onu ısırır, yer, kandırır, durdurur. Aynı zamanda büyük bir kayıtsızlığa kapılır, mücadelenin anlamını anlamaz, onun için her şey değersiz kalır. Ancak yapılan büyük savaşlar, ölen askerlerin cesetleri onu gerçeğe döndürür ve zafere ulaşması gereken cesur ve kararlı savaş lideri olur.

Bir yanda Tolyo komutasındaki Manastır askerleri ile diğer yanda Timurtaş'ın binlerce kişilik ordusu arasında bir ay boyunca şiddetli çatışmalar yaşanır. Timurtaş, rakiplerinin sayısının kendi ordusundan on kat daha az olduğunu bilir ama onların küstahça cesur oldukları ortaya çıkar. Şeytan yorgun Timurtaş'ı tekrar yakalar ve giderek onun hizmetçisi olduğunu düşünür. Otuz üç gün süren mücadelenin ardından Osmanlı ordusu boğazı geçerek şehre girmeyi başarır. Burada da tam bir fetih için birkaç gün boyunca şiddetli savaşlar yapılır. Keşiş Ravul durumdan

International Congress on Tourism, Culture and Economy (ITEC'24) 8-10 May 2024/ Skopje, North Macedonia
endişelenir ve savaşıyla, can kaybıyla değil, bu duruma farklı bir yaklaşım getirilmesi gerektiğini düşünür. Bu yüzden Tolyo ile konuşmaya karar verir:

“Sakin olun beyefendi, ona dedim. Bırak gençlik, kahramanlık kanın biraz sakinleşsin, Allah’ın sana bolca verdiğini akılla biraz düşün! İçinde bulunduğumuz durumu bir düşün ve anla! Dışarıda güçlü bir ordu var.” (Михајловски, 2007:156)

...

“Mesela Perdika’ya bak! Ona dedim. Makedonların bu kralı hiçbir zaman emrinde binden fazla savaşçı yokmuş, yine de krallığı korudu ve onu tamamen sağlıklı bir şekilde gelecek nesillere devretti! Başarısının sırrı neymiş biliyor musun? Kaybedeceğinin önceden bilindiği savaşlara asla girmemiş! Zayıfların bilgeliği budur! Umutsuzluğun dört bir yanını sardığı anlarda sinsî, kurnaz olmak! Ve en az bir güçlü arkadaşına sahip olmak!

Peki o kim olurdu? Diye sordu Tolyo.

Arkadaş edinmek için şimdi çok geçtir. Bunun zamanında düşünülmesi gerekiyordu. Artık sadece aklımıza güvenmeliyiz!” (Михајловски, 2007:158-159)

Keşiş, Makedon ordusunun onlara saldırmaları için askerleri yanıltmak amacıyla güzel giyimli yüz genç kızları Türk ordusunun çadırlarına gönderme planını ona açıklar. Keşişin planın başarısı konusunda hiçbir umudu yoktur, hatta olası sonuçlarının düşüncesinden bile korkar, ama o anda başka akıllıca bir çözüm göremez. Planı uygulanır fakat başarısızdır. O sırada çadırda yaralı olarak yatan bilge Timurtaş, bunun bir tür oyun olduğunu tahmin ederek kızları hemen kovalar.

Bu başarısız girişimin ardından ve Keşiş ile yapılan konuşmanın ardından Tolyo atına binerek bilinmeyen bir yöne kaybolur. Halk ise gönüllü olarak şehrin kapıları açıp Timurtaş’ın ordusu Manastır’a girmektedir. Önderi de sedyeyle getirirler. Etrafında sessizlik vardır. Herkes yorgun muhtarın söyleyeceklerini bekler. Üç saat boyunca hiçbir şey söylemez. Kelimenin tam anlamıyla hiçbir şey. Kuşatma altındaki Manastır’ın içinde ve çevresinde üç saat boyunca sessizlik, hava, insanlar, kuşlar donmuş durumdadır. O taşlaşmış sessiz heyecan anının daha önce hiç yaşanmadığını ve bu alanlarda bir daha asla yaşanmayacağını söylerler. Daha sonra kalenin derinliklerinden siyahlara bürünmüş bir kadın figürü ortaya çıkar. Timurtaş’ın yanına vardığında sol kulağının yanında diz çökerek şu sözleri fısılar:

“Şehir senin. Yoğun ormanın içinde sadece bir manastır kaldı. Aziz Gyorgyi’nin manastırı. Onu aldıktan sonra dinlenebilirsin.” (Михајловски, 2007:200)

Kadının gidişinden sonra Timurtaş ayağa kalkar, en güzel gençliğindeki gibi doğrulur ve orduya tüm şehre girme emrini vermektedir. Daha sonra kendisine bahsettiği manastırı bulmak için 500 askerini gönderir. Ancak bu sefer askerleri geri dönmez. Manastırda yaşayan 400 keşiş, ordunun gelişini hissederek bu sefer kendi lehlerine olacak bir savunma stratejisi uyguladılar. Kendilerini kurtarırlar. Ancak bu durum Timurtaş’ı çok sinirlendirir ve bu sefer kendisi gitmeye karar verir. Askerler, manastırın saklandığı tüm ormanı kestikten sonra, onun yakılması emrini vermektedir. Yıllarca Manastır’ın en iyi oymacıları tarafından ölçülü, düşünülmüş ve kesilmiş bir ikonostasis ile Selanik’ten getirilen güzel bir çan kulesi ile ateş düğümleri manastırı sarsarken, hücrelerinde saklanan 400 keşiş ölümlerini beklemektedir.

ROMANDAKİ HÜMANİST BAKIŞ AÇILARI

Ravul’un vefat eden manevi babası Paisius ile yaptığı konuşmalarda anlattıkları aslında İslam’ın Hıristiyanlıktan çok farklı olmadığı, dünyadaki tüm insanların aynı olduğu ve herkese karşı hoşgörülü, açık fikirli, anlayışlı olmamız gerektiği yönünde evrensel hümanist bir mesaj yaymaktadır. Bunu Hıristiyan bir adam söyler ancak burada Prilep şehrini fethettikten sonra Manastır’a giden Timurtaş’ın örneği de devam eder. Timurtaş, oradaki halkın çok inatçı ve cesur olduklarını, onları barışçıl ve onurlu bir şekilde teslim olmaya ikna edemeyeceğini duyar. Bundan dolayı bir ara şöyle düşünür:

“İnsanlar, dünyadaki herhangi bir insan neden bilinmeyenden bu kadar korkar? Manastır’daki

International Congress on Tourism, Culture and Economy (ITEC'24) 8-10 May 2024/ Skopje, North Macedonia
o korkak, can insanlar, bizim, yani bilinmeyenlerin, onlara felaket getireceğimizden nasıl emin olabilirler?

...

Bizim gelişimizin bahçelerini, pınarlarını güzel Bursa'nın dereleri ve yerli bahçelerinin kokularıyla, katı kalplerimizde saklanan ve korunan muhteşem Edrene ile tazeleyebileceğinin farkında olan var mı? Çıkıp Allah artık yanınızda demeleri yeterli. Siz daha güçlüsünüz. Bizi ve şehrimizi yönetin.- ve kalplerimiz hemen yumuşayacak, içlerindeki buzlar eriyecek.” (Михајловски, 2007:26) Bu düşünceleri, savaşların insanlığa hiçbir fayda getirmediği yönündeki hümanist mesajı doğrulamaktadır.

Öte yandan romanda vatan için mücadelesinin, vatana karşı sevgisini ifade ettiği bir hümanizm örneği vardır. Timurtaş'ın güçlü ordusuna karşı savunma yapmak amacıyla Tolyo komutasındaki Manastır halkı seferber olup Osmanlı ordusuna karşı üç ay süren bir savaş yürütür yani topraklarını, özgürlüklerini ve özgür yaşam haklarını savunmaktadır. Yazar burada kolektiflik, dayanışma ve birliktelik duygusunun halkımızın özelliği olduğunu gösterir.

Bu romanda hümanizmin, hoşgörünün ve iyi insan ilişkilerinin bir başka örneği de insanın zor durumdaki veya sondaki bilincidir. Örneğin, tehlikenin manastıra yaklaştığı anlarda, manastırda yaşayan keşişler hayat hakkında düşünür, her birinin önemini farkına varırlar. O zamana kadar elyazmalarıyla ilgili çalışmalar ya da manastırdaki rütbe konusunda aralarında büyük bir rekabet vardır. Ancak yeryüzünden kaybolma tehdidi karşısında, bilinmeyen yakınlığı korkusu karşısında herkes birbirine yaklaşır. Tehlike onları bir araya getirip birleştirir. Bu saçmalık inanılmazdır. Her şey yolundayken, güneş sakin gökyüzünden geçtiğinde, inşa etmek, geliştirmek gerektiğinde, insanlar sanki yarın dünyanın sonu gelecekmiş gibi birbirlerini yerler, bir tehlike yaklaştığında ise insan olmak aklımıza gelir. O zaman biraz geç değil mi? Roman boyunca hakim olan evrensel mesajın hayattaki tüm büyük savaşların kurnazlık ve bilgelikle çözüldüğü söyleyebiliriz. Silahın gücüyle değil, zihnin gücüyle çözülür.

Sonuç: Dragi Mihaylovski'nin “Keşişin Ölümü” adlı romanı 2007'de yayınlanır dolayısıyla yeni Makedon edebiyatına aittir. Ancak daha uzak bir geçmişten, Osmanlı İmparatorluğu döneminden bir konu ele almaktadır. Her şeyden önce tarihi önemi büyük olan bu romandan Manastır şehrinin Osmanlı ordusu tarafından fethini öğrenmekteyiz.

Keşiş Ravul ile Osmanlı ordusunun önderi olan Timurtaş, romanın ana karakterleridir. Romanın içeriği pek çok hümanist mesaj yaymaktadır. Timurtaş ile keşiş Ravul'un olaylar hakkında çok benzer düşünce ve görüşlere sahip olduklarını tespit ediyoruz. Her ikisi de savaşın insanlara bir fayda getirmediğini düşünür, dolayısıyla karakterlerini evrensel hümanizmin bir örneği olarak nitelendirebiliriz. Öte yandan, Makedon halkının özgürlüğü ve bağımsızlığı için mücadeleye olan bağlılığı da bir başka hümanist yanındır çünkü savunma kutsal bir vazifedir, hiç kimse ve hiçbir şey onun üstünde değildir. Roman boyunca hakim olan evrensel mesajın hayattaki tüm büyük savaşların silahın gücüyle değil, zihnin gücüyle çözüldüğünü söyleyebiliriz.

Каунакча:

Zekiyan, B. (2005). Hümanizm (İnsancılık) -Düşünsel İçlem ve Tarihsel Kökenler.İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Георгиевски, X. (1983). Македонскиот роман 1952-1982. Скоје: Мисла.

Друговац, М. (1990). Историја на македонската книжевност XX век. Скопје: Мисла.

Ѓурчинов, М. (1983). Современа македонска книжевност. Скопје: Мисла.

Михајловски, Н. (2007). Смртта на Дијакот. Скопје: Каприкорнус.

Спаскова, С; Белчев, Т. (2015). Нараторите и фокализаторите во романот „Смртта на Дијакот“ од Драги Михајловски. Штип: Годишен Зборник, Филолошки Факултет-УГД.